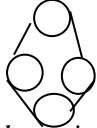

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

Me 06, 18: Na Tucake Tale mai na Mate nei Jisu 6 [Easter 6: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni yukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na sogo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A. Ai Vakamacala me baleta na nodra Cakacaka nai Apositolo: E wase vakarua nai naki ni vola ogo: 1. Na Nodra Cakacaka Nai Apositolo sai koya edua nai tukutuku ni Veigauna [History]. *Ea vola taumada ko Luke na nona Kosipeli ka qai mai tomani na nonai vola ena kena ogo. Ko Luke e sega ni dua vei ira na Iperiu se Jiu, ia e kai Anitioki mai Siria, ko ya na vanua vaKirisi. Sa macala ni a vola ko Luke e dua nai vola enai VTV ka wasei vakarua, ko ya na nona Kosipeli kei na Cakacaka. Ko Luke e dua na Vuniwai [Kolosa 4:14], ka i tokani nei Paula. Nai vola ogo sa vakatokai na nodratou Cakacaka nai Apositolo, ia ni da wilika vinaka sa rairai dodonu me vakatokai me 'Na Cakacaka ni Yalo Tabu.' Na Kosipeli nei Luke me vakataki Maciu sa volai kina nai tukutuku ni kawa i Jisu: ea vakatekivu mai vei Atama ka yaco sara yani ki vei Jisu; ia e muria ko Luke na kawa mai vei Meri. [Ia, ko Maciu ea tekivu ga mai vei Eparaama ka yaco yani kivei Jisu...e muria na kawa mai vei Josefa], ko ya ena a Nona sucu, veiqaravi, mate ka tucake tale mai na mate. Sa macala ni a volavola vei 'Ciofilo' e rawa ni dua na turaga rogo, se ko ira era sa 'lomana na Kalou.' [Nai balebale ni 'ciofilo ena vosa vaKirisi 'theo -God-Kalou, philo -love-lomana]. Ko ira na kovana ea tukuni ira ko Luke, ea vakayagataki kina na vosa 'turaga sa vinaka sara [excellency: 23: 26], me vakataki Vilikesa, ka okati kina ko Ciofilo, era dokai ka vakacerecerei. E veitaravi ga na kena volai na Kosipeli nei Luke ena 63-68, kei na Cakacaka 70 AD/ACE. Ea tovolea ko Luke me talanoataka vakadodonu na veika kece ea vakasoqona vata, [Luke 1:1-2].*

2. Na Nodra Cakacaka Nai Apositolo, kei na kena vakaibalebaletaki ena noda bula [Existential Level]. *Sa tomani na Cakacaka ena veitalai me ratou lako yani nai apositolo ka tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai sa mai vakayacora ko Jisu; me tekivu mai Jerusalemi ka tara sara yani na vuravura raraba, [Cakacaka 1:8]. Ia, me ratou waraka taumada na veivakaukauwataki ni Yalo Tabu [2:11]. Dina ga ni ratou Iperiu kece na tisaipeli; ia, e dredre toka me vakamacalataki vakavinaka ni Kosipeli e baleti ira ga na mata tamata na Iperiu, se me ra okati talega kina na kai matanitu tani. Ia sa dei na veitalai me vakatetei nai Tukutuku Vinaka ki vuravura taucoko; ka sa macala ko ya ni a tarai ira talega yani na kai matanitu tani. Dina ga ni a tubu na vakatitiqa [4:1-31; 7:1-59], ia nira sa cilavi ena kaukauwa ni Yalo Tabu, era a golevi ira talega na kai matanitu tani. Sa la'ki veivakalotutaki ko Filipe ki Samaria; ia ena veitalai ogo sa dewa yani ki Iciopea, Aferika vua na Dauniyau nei Radini Iciopea [8:7-40]. Sa yaco vaka kina vei Konilio na Turaganivalu ni Roma, [10:1-48]; ko Pita ena nonai tukutuku ni a lako vei ira na kai matanitu tani [11:1-18]; kei na 15:3-15. Kei na kena vakadeitaki ni dodonu mera rogoa ka vakabauta nai Tukutuku Vinaka ko vuravura raraba, ko ya ko ira talega era sega ni Jiu. Sa dewa nai tukutuku ki Aferika, dina ga ni a sega ni kilai vakalevu. Ea talanoataka ga ko Luke na kena golevi vakatabakidua na cakacaka ni vei vakatisaipelitaki, [se veivakalotutaki], vaka ki Esia kei Urope. Eda raica ni*

levu taudua na wase ni vola e tukuni Paula [yacana vaKirisi] se ko Saula, [na yacana vaka Iperiu]; o koya e a vakatawa tiko na nodrai sulu na qase ena nona vakamatei ko Sitiveni [7:50-8:1-2]. Sa tarava sara sa baleta nai talanoa veivakurabuitaki ni nona veisau, [8:1ff kei na 9:1ff]. Sa qai kilai se ko cei ko Saula, se Paula ena nona a vola nai tukutuku ni nona veisau ko Luke. Qo na vuna era kaya kina eso na Daunivola Tabu ni naki levu ga ni vola ogo me volai kina e dua nai vakadinadina ni bula nei Paula, ka me nonai sasabai [defence], ena nona veilewai ena mata i Vilikesa, Vesito kei Akaripa na Kovana [raica na 23-28], kei na veilewai talega sa waraki koya mai Roma. Ea la'ki tinia sara na nona cakacaka ko Paula ena nona a vola eso na nonai vola mai Roma, na koro turaga ea la'ki vakamatei kina ena gauna nei Niro, [dina ga ni sega ni tukuni ena Cakacaka]. Ea vakamatei ko Paula ena vuku ni nona vunautaki Jisu, kei na dei tu ni nona vakabauta ena gauna dredre ko ya. Enai lakolako ogo eda raica ni dau salavata kei Paula ko Luke, me vaka na nona vakayagataka na vosa 'keitou,' [Cakacaka 16:10-17; 20:5-15, 21:1-18; 27:1-37; 28:1-16], enai lakolako ogo ea vola kina ko Luke na veika ea yaco tiko. Sa matata ni sega ga ni tukutuku ni veigauna [history], ia sa bibi sara na cakacaka yaco ni Yalo Tabu ena nodra bula na tamata nira sa vakabauti Jisu se ciqomi Koya me nodra Turaga kai Vakabula existential]. Ea vakayagataka ko Luke na vosa ka cavuta ko Jisu ena 1:8, '...E na soli [dou na rawata], na Yalo Tabu dou na qai dau tukuni au mai Jerusalemi, kei Jutia taucoko [2 na yavusa, Juta kei Penijamini], kei Samaria [Isireli, 10 na yavusa], ka yacova nai yalayala kei vuravura.' Na Cakacaka ni Apositolo, se Cakacaka ni Yalo Tabu sa tukuni rau ga vakalevu ko Pita [1-8-10,etc], vakalailai ga baleti Filipe; ko Saula, se Paula [9-28], ko ya ena nodrau dina ki nai tavi erau a kacivi kina ena kena vunautaki nai Tukutuku Vinaka i Jisu Karisito sa Tucake Tale mai na Mate. Nida wilika na levu ni talanoa me baleta na cakacaka ni Yalo Tabu, eda sa kaya ni ko Vuniwai Luke e rawa me vakatoka nai vola ogo me Cakacaka ni Yalo Tabu. Sa vakuria kina na nona kila vakavuniwai ka sa ciqoma ni tiko tale edua na kaukauwa levu ni veivakabulai, ko ya na kaukauwa ni Kalou. Nai vola vei Ceofilo, eda kila ni vakaitutu cecere ka dua na turaga lotu se dua nai vavakoso e 'lomana na Kalou.' Sa tomana kina na veika ea vakayacora ko Jisu, me vaka na Nona vei vakatavulici vei ira na tamata, na Nona mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na Nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka yu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba, [Cakacaka 2:1ff].

I. Cakacaka 10:44-48: Ena Lotu (ko ira era vakabauti Jisu) taumada, era a lewena vakalevu ga na Jiu me vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu, kei ira eso na marama, ka vaka kina ko ira tale eso era a dau muri Jisu voli ena gauna ni Nona bula vakatamata. Baleta ni ra lewe levu vei ira ogo era Jiu, ka ra sa lewe ni lotu taumada ko ira era a cilivi. Ia ena Siga ni Penitiko sa vakaraitaka ko Luke ni so na kai matanitu tani era a veisau ki na Lotu vakaJiu, sa kenai balebale nira a sa cilivi talega. Ko ira ogo, na kai matanitu tani e dodonu mera cilivi baleta nira sa gole ki na lotu vakaJiu, ia ogo era sa veisau tale mera sa vakabauti Jisu ka papitaisotaki. [Cakacaka 2:11: "... O ira na Jiu kei nai kai matanitu tani sa vuki ki na Lotu vaka-Jiu..." E na qai vakaevei ko ira era veisau ga mera sa vakabauti Jisu, sa sega ni dua na vosa me tukuni kina ni sa dodonu talega mera cilivi. Ko ira kece ogo era a tiko ena Siga ni Penitiko. Era lewe vica walega, ka ra sega ni kilai levu sara era a rogoa talega na vunau nei Pita ka sa macala nira a okati vata kei ira na lewe 3000, [Cakacaka 2:41] ka papitaisotaki baleta ni ra sa vakabauti Jisu Karisito [Mesaia], nai Vakabula kei vuravura. Sa donu vinaka kina na parofisai ni gone yalataki

ena Luke 2:14-17. II. Era kurabui ko ira era a salavata yani kei Pita ena veika sa yaco oqo, ko ya mera curumi talega ena Yalo Tabu ko ira era sega ni cilivi? Nai talanoa oqo ena taudaku kei Jerusalemi, sa tukuni kina na nodra a veisau ka vakabauta na kai matanitu tani ena nodra a rogoca na vunau nei Pita. Era a curumi sara ena Yalo Tabu, ka sa okati talega kina ko Konilio kei ira na wekana [10:19-43], me vaka ni ra *a qai papitaisotaki.* Sa sega ni tukuni ni dodonu mera cilivi mada e liu, ka mera qai papitaisotaki! III. Na Kalou sa dau muria ga na sala e raica ko Koya ni na veiganiti; eke sa liu na nodra curumi ena Yalo Tabu, se 'papitaiso' [dromuci] ena Yalo Tabu, qai muri na papitaiso ena wai. E vosa titobu ka dina na kenai balebale na vosa nei Pita, *“O ira oqo sa tiko talega kei ira na Yalo Tabu me vakataki keda. E dua li e rawa ni bureitaka na wai ka tarova mera kakua ni papitaiso?”* [47]. Oqo nai vakadinadina levu ni: 1. Era sa okati talega na dui kaikai, se lewei vuravura raraba ena Matanitu ni Kalou; 2. Sa dusia ko Pita ni sa noda kece nai solisoli ni Yalo Tabu, sa sega sara e dua e vakuwai kina, se tarova nai tuvatuva vakalotu, se vakatamata ena kena soli mai na kaukauwa ni Yalo Tabu; 3. *Sa muria na Kalou na sala ga e raica ni vinaka ki na tamata, ka sega ni vakatau enai tuvatuva ni lotu eda bulia na tamata.* Sa dina sara na vosa nei Jisu vei Nikotimo, *“sa liwa na cagi [Yalo Tabu], ena yasana sa digitaka...”* sa kenai balebale ni vakatau ga ki na Yalo Tabu na vanua, se bula e gadreva me curuma [Joni 3: 8], ko ya, ko ira era cili, se ko ira era tawa cili, ...sa Nona ga na Kalou na lewa! IV. Ko ira oqo era sa vakacurumi ki nai soqosoqo lewe ni lotu, se ena vosa nei Jone Oniti, era sa curu ki nai 'soqosoqo lewe ni soro,'...ko ira sa soro oti vei Jisu ka buli, se ciqomi Jisu me Tui ni nodra bula. Era sa kerea me tiko vata ga kei ira ko Pita, sa vakaraitaki nira sa gadreva dina mera vulica tikoga na VOSA ni Kalou. Oqo e dua na *kerekere talei me baleta na nodra gadreva mera soqo vata, ka mera vuli, mera kila na Vosa ni Kalou me tarai cake kina na nodra vakabauta.* V. Meda vakadeitaka ga ni Kalou na Yalo Tabu ena curumi koya ga e raica na Kalou ni ganita me soli vua. E sega ni ra curumi ga nai talatala, se dauvunau, se ko ira era vakaitutu ena lotu, ia ko koya ga sa raica na Kalou ni ganita. Sa kenai balebale ko ya, ni rawa ni dua ga e sa sega ni vakaitutu vakalotu, [sega ni ko ira ga oqo: talatala, tuirara, dauvunau, qase ni siga], ia sa tamata lotu dina sara, ...sa raica ga na Kalou na loma ni tamata, me vaka ga na vosa ni Kalou vei Samuela ena Nona a digitaki Tevita me Tui, [I Samuela 16:1ff]. Na lotu e rawa me vakayacori ga me dua

nai vakarau, na lotu e rawa me dua ga nai soqosoqo, na lotu ka vakabibitaka ga nai vakarau ni veidokai vakatamata, ko ya nai tovo se nai vakarau vakavanua se vakalotu eso [social and church cultures], sa toso tiko ka bula. A cava ga e yali tiko? Sa rawa me yali na Yalo Tabu, nai idini [engine] ni lotu kei na bula vakayalo. Nai talanoa oqo sa vakadeitaka na kena bibi na noda veitokani vakalotu meda curumi ka vakasinaiti tu ena Yalo Tabu, ka sega ena veika tale eso e da dau vakabibitaka. Eda dabe ena vica na aua ka sigavaka ka da curumi ena gunuvi sivia ni yaqona ni Viti se vavalagi. E vica na aua e vakayacori kina na masumasu kei na wili Vola Tabu? *[E na uasivi me veitalanoataki mada na cakacaka ni Yalo Tabu ena vunau nei Pita, kei na veika eda vakabibitaka ena gauna oqo?]*

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka me me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 98 e tiko enai ka va ni wasewase [90-106], qai raica na kenai vakamacala e cake.*

Same 98: Na veivosa talei ni reki kei na marau: 1. Sa vakayacora na Kalou na cakacaka veivakurabuitaki, na ligana kaukauwa sa dusia na Nona veikauwaitaki; 2. Sa vakaraitaka na kaukauwa ni Nona veivakabulai vei ira

na Isireli kei ira na lewei vuravura raraba; 3. Na veivakabulai oqo e Isireli, sai dusidusi ga kai vakaraitaki ni Nona veivakabulai e vuravura raraba. 4. Sa dusia ga na Same ni lomana na Kalou na vuravura ka a bulia [ka bulia tikoga], sega walega na tamata, ia na vuravura taucoko: manumanu, vanua kei na veika kecega. 5. Nira kila na tamata na na Nona lomana na Kalou na veika kece e bulia, me vakataki ira na Isireli, era na vakacaucautaka ka vakavinavinakataka na Kalou oqo ena nodra sere kei nai vakatagi. Na nodra vakacaucautaki Jiova na Nona tamata ka ra vakadinainataka na Nona dina kei na Nona vinaka na Kalou era sa vakaraitaka ena: 5-8, *“Dou sere vei Jiova ka qiri api, io na api kei na domo ni Same, ena davui kei na domo ni koneti, dou ia na sere ena matai Jiova na Tui. Me vadugu mada na wasawasa...me cobo na uciwai...me reki vata na veiulunivanua.”* Sa dusia na Daunisame ko Tevita, na vakayagataki ni vakatagi, nai ‘cobo’ kei na veisala e kilai me vakacaucautaki ka vakavinavinakataka kina na Kalou. Sa macala ni vakatagi ka dau vakayagataki ena veivakamarautaki e kilikili me vakayagataki me dokai ka rokovi kina na Kalou. Sa dusia talega na vakasama cecere, ni veika bula, kei na veika buli, na wasawasa, na uciwai na ulunivanua era vakavoqataka mai na nodra vakacaucautaka na Kalou oqo. [Sa dusia na vakasama oqo na kena vakayagataki nai vakatagi: sa matata ni a ‘lotu Qiriqiri’ taumada ko Tevita, a cava ga na vuna era tarova kina na veimatalotu eso me kua ni vakayagataki nai vakatagi e na soKalou? Vinaka me veitalanoataki na vakayagataki nai vakatagi ena noda veimatalotu]. II. Oqo na Same ni marau kei na qaqa; sa qaqa na Kalou mai na ca, kei ira era muria na Kalou oqo ena nodra talega na qaqa ni sa lako mai me lewai ira na tamata. Nida vakadewataka ena vakasama vaKarisito ena vakaoqo: *Eda sa vakadinadinataka ni sa mai vakayacora ko Jisu ena Nona a lako mai ka sa mai vakabulai keda na tamata mai na noda ca [2, 3]; ia sa na lesu tale mai me mai veilewai [8, 9].* Eda raica ga eke ni Kalou oqo e dauloloma ka yalododonu. Sa dodonu ga meda vakacaucautaka na Nona vosa ni yalayala ni na veivakabulai, kei na Nona na lesu tale mai.

C. Nai Vakamacala lekaleka ni vola eso nei Joni [I, II, III kei na Vakatakila: Ko Joni ea vola na Kosipeli, e vola talega e 4 nai vola: I, II, III ni Joni kei nai Vakatakila sa vola ko Joni. Nai vola era a volai enai veigauna me vakaoqo: na 85-95+ AD/ACE. Oqo ko Joni na tisaipeli lomani nei Jisu. Enanumi ni a volavola tiko mai Efeso ka laki tinia ena yanuyanu ko Patimo, ni a tiko vakavesu kina. Sa ka bibi na noda kila vakararaba nai naki ni volavola nei Joni, me vaka e laurai ena Joni 20: 31 *“Sa volai oqo mo dou vakadinata ni sa Karisito ko Jisu, na Luve ni Kalou, ia mo dou rawata [soli vakailoloma vei kemudou], na bula ni dou sa vakabauta na yacana.”* Enai I Joni sa vakadeitaka ga ko Joni, kevaka eda sa tusanaki keda ena vuku ni nodai valavalaca sa yalodina ka yalo dodonu ko koya me bokoca na noda ca ka vakasavasavataki keda mai na veika kecega sa sega

ni dodonu...sa sega tale na ka e vo. Na loloma levu ga nei Jisu sa rauti keda, me vaka ea mai bula, ka mate, ka sa tucake tale mai na mate. "Na Vosa ga [ko Jisu Karisito], ko Koya ea solia na Nona bula, ea bula mai nai vakatekivu, ogo ga nai tukutuku keitou sa vunautaka ka tukuna tiko" [1:1a]. Ko Joni talega era a kaya na qase ni lotu, ni a Qase talega e liu mai Efeso. Ko Joni sa vakatokai me Qase me vakataki Pita e vakatokai koya talega ni Qase [I Pita 5:1]. Vakatotolo ga: Nai I Joni dua ga nai vunau ni veivakayaloqataki vei ira era sa lotu. Sa bibi na vakabauti Jisu o koya sa bokoca nai valavalaca baleta ga ni sa dina na noda tusanaki keda vua. Na tamata vakabauta sa tu vua na loloma dina baleta ga nira sa vakadinadinataka na loloma savu sa vakayacora ko Jisu ena nona mate kei na tucake tale ena vukuda me veivakabulai. Sa matata ni a vola e dua e voleka sara vei Jisu. Nai II Joni, ea volai vua e dua na 'marama lomani' yalodina, ka lomana ko Joni kei na luvena, ea kerea me dauqarauni na nona vakasoqoni ira yani na tamata vakabauta cala, se ko ira era vakatanitaka nai vakavuvuli eratou vakatavulica nai apositolo. Nai III Joni ea volai vei Keio [Gaius] nai tokani yalodina, ia ko Tiotirifi [Diotrephes] e dua e via taura nai tutu vakaliuliu, sa sega ni vinaka na nonai tovo sei vakarau vei ira sa lotu. Sa dodonu me biu tani, [excommunicated], baleta ni sa vakauti ira sa lotu ena vakabauta cala, ka yaco e muri me saqata nai vavakoso lotu. A soli nai vola nei Timitirio [Demetrius], na turaga i tovo vinaka me vakadewataka yani. Nai Vakatakila, nai vola dredre toka ka vunitaki tu na kenai balebale; e vuqa na ka ra kila vinaka ga na bula vata kei Joni ena gauna ko ya , ko ya na veika dredre e koto kina. E dua ga na kenai vakaraitaki, na 'Papiloni' e vunitaki kina ko 'Roma.' Ia sa volai ena gauna era a vakararawataki kina na lewe ni Lotu Vakarisito. Nai Nuinui Bula sa waraki ira ko ya, na reki kei na vakacegu ni bula vata kei na Turaga ko Jisu. Mera vosota na veika dredre baleta ni sega ni tawa mudu, sa vakaiyalayala ga, ia na bula kei na Turaga ko Jisu sa tekivu ogo ka yaco yani ki na gauna tawa mudu. Sa dodonu ga me kilai vinaka na yavu [background] se veika e yaco tiko ena gauna ko ya, ka taroga na kenai balebale vei ira, oti qai vakadewataka ka taroga na kenai balebale veikeda. Era sa vakayacora tiko ena veitaba gauna sa oti, ia ena tomani tikoga. Me qarauni ga me kua nida lako tani mai na uto ni Tukutuku Vinaka!!!

C. I Joni 5:1-6: Na tikina 1: "O koya yadua sa vakabauta ni sa Karisito ko Jisu, sa yaco me luve ni Kalou, kei koya yadua sa lomana na tamana sa lomana vakakina na luvena" se me vakadewataki ga mai na vosa vaKIRISI ena vakaoqo: "O koya yadua sa vakabauta ni sa Karisito ko Jisu sa 'vakasucumi' mai vua na Kalou, se 'me luve ni Kalou,' kei koya yadua sa lomani koya ka 'veivakasucumi' se 'vakavuna na vakasucumi' sa lomani koya sa sucu [na luvena]. Na vosa 'yaco' e rawa me vakadewataki me 'sucu' [born] sa bibi ogo enai talanoa kei Nikotomo 'na sucu tale' [Joni 3: 1ff]; kei nai naki sara ga ni vola nei Joni [Joni 20:30-31]. Sa salavata na noda vakabauta nida vakadeitaka na vakasama sa vakamatatataka ko Joni ni uto ni vakasama meda kila [vakabauta] 'ni sa loloma na Kalou,' kei na noda lomana na Kalou ka veilomani vakaikeda. Sa dredre me wasei na vakasama bibi ruarau ogo. II. Sa qai kauta mai ko Joni na veiwekani ga vakatamata, ko ya na veilomani ni vuvale ko tama/tina kei luvena, se me vaka na noda lomana na tamada, tinada, se veilomani vakaveitacini; sa nodai vakarau ko ya, [natural love]. Wilika na Maciu 7: 7-12]. Ia nida vakabauta na loloma ni Kalou, sa titobu tale nai kalawa ka sa vakataucokotaki na noda loloma ni da sa vakasucumi vou mai Vua na Kalou. Sa matata sara ni sa dewa yani na noda loloma sa vakatitobutaki ogo ena vuku ni noda vakabauta na loloma ni Kalou, sa 'gata'[sharp], 'titobu,' 'ka rabailevu' sara na noda loloma vei ira talega era tu voliti keda, na dui kaikai,...ko ira na Idia, Jaina, Samoa, Toga, vulavula, se loaloa [wilika na Maciu 5:43-47, Luke 10:26-37]. Eda vakabauta ni sa lomani keda na Kalou, sa yaco me noda na loloma ni Kalou ko ya, ka sa rawa mei

vakarau ni noda bula na loloma. Sa dua bau ga nai vakadinadina ni sa dina na noda loloma, sai koya meda talai rawarawa kina ka vakayacora, muria, se talairawarawa ki na Nona VOSA. III. Tikina 3b 'sa sega ni ka bibi na nona vunau' sa dodonu me kenai vakadewa "sa sega ni dua nai colacola na Nonai vunau," [raica na Maciu 11:30 "*ni sa rawarawa na noqui vua ka mamada na noqui colacola*"], sa kenai balebale ni sa sega ni colacola na loloma me vaka na vunau, ia na Kalou sa Nona ga loloma, ka sa *vakasucumi koya sa dauloloma na Kalou,* [t 4]; oqo ga na qaqa sa *kune, se yacovi, se soli me noda ena vuku ni VAKABAUTA* me da rawai vuravura kina. Sa sega ni yalataka ko Jisu ni rawarawa se vaka na curu uciwai na muri Koya, ia meda sa namaka ni da na sotava kina na veika dredre. Sa kenai balebale ko ya, *'ko koya sa via muri au me kua ni muria na lomana, me colata ga na nona kauveilatai ka muri au.'* Ko Jisu e colata na Nona kauveilatai ki Kalivari ka la'ki lauvako kina ka mate, ...sa kenai balebale ko ya na muri Jisu eda dui colata na noda kauveilatai, e rawa ni yaco kina na vakararawataki kei na mate, ...e sega ni soko ga ena wai maravu...ia e muri ga na tucake tale mai na mate! Sa bibi kina na vakararavi vei Jisu me vaka eda raica ena Maciu 11: 28-30. IV. Na taro: O cei sa rawai vuravura? Kenai sau: 1. O koya vakadua ga sa vakadinata [vakabauta] ni sa Luve ni Kalou ko Jisu, [tikina 5]; 2. O koya sa vakasucumi koya na Kalou...na sucu vaka ea tukuni vei Nikotimo [Joni 3: 1ff], mai na sucu vakayalo oqo eda sa kunea kina na vakabauta dina, na vakabauta eda sa rawā [overcome] kina na veika dredre eda sotava ena vuravura eda bula kina ena veisiga. Me matata sara ni veika dredre e tara na noda bula e tiki ni bula ka dodonu ga meda sotava, se lako sivita...nida sa yalodina ka lako sivita na veika dredre, sa na titobu cake kina, ka vakadeitaka sara na noda vakabauta. V. Sa matata sara ni sa vakadeitaka ko Joni ni ko Jisu sa Luve ni Kalou, eda sa vakadinadinataka oqo ena nona papitaiso [Maciu 3:16-17] kei na kena Matalia ni Yagona mai na ulunivanua [Maciu 17:5]. Sa talei talega ni kaya ko Joni eke ni sa soli vakailoloma vei keda nai tutu vakaluve ni Kalou oqo, ka da sa veitacini vata kei Jisu, ka da sa veitacini vakaikeda talega. Eda sa luve ni Kalou ena vuku ni vakabauta, eda sega ni da veisolisoli vakaikeda, ia sa solia ga mai vei keda na Kalou, ka sa nodai tavi ga na ciqoma nai solisoli loloma levu oqo, vaka luve ni Kalou. VI. Tikina 6: "*Sai Jisu Karisito ka sa lako mai ena wai kei na dra. Sa sega ni lako mai ena wai walega, ia ena wai kei na dra talega.*" *Sa kenai vakadinadina ga ni veika oqo na Yalo Tabu, ni sa vu ni ka dina na Yalo Tabu.*" *A cava na Wai? A cava na Dra? 1. E dredre meda kila nai balebale ni vosa e rua oqo, ia eda sa siqema ga ena veika ea yaco tiko ena gauna ni volavola oqo nei Joni [95-100AD/ACE mai Efeso], me vaka ni a tubu mai eso nai vakavuvuli vou [heresies] ka vakawaicalataka na nodratoui vakavuvuli taumada nai apositolo. Oqo na vuna e biuti rau vata kina ko Joni*

'na wai' kei na 'dra' eke. Ena kauveilatai sa kune kina na 'wai' kei na 'dra' ka drodro mai na saresarei Jisu, ka sai vakadinadina ni sa mate dina na Turaga [blood clotting]. Eso na Lotu ka saqata na Lotu VaKarisito era kaya ni a cibati Koya ga ko Jisu, ka bula koto ga. Ia na 'wai kei na dra' sai vakadinadina ni sa mate dina ko Jisu. Wikila Vinaka sara na Joni 19:34-35]. 2. Na 'wai kei na dra' sai vakaraitaki ni Nona Mesaia [Karisito], na 'wai' ea papitaiso kina mai na Joritani, sa salavata kei na domo ea rogo ni sa 'gone ni toko,' se na luvena duabau ga na Kalou, me vakarorogo kina na tamata, se ko vuravura. Na 'dra' ['na bula,' raica na Vakatekivu 4:10; 9:4; V/Soro 17:11]. Sa matata sara ena V/Soro 17:11, "Na dra ka sa vu ni bula, sa bokoca nai valavalaca." Sa kauti keda ki nai Tukutuku Vinaka ni 'Dra i Jisu' sa liviraki mai na kauveilatai me bokoci kina nai valavalaca, ...wilika na Efeso 1:7; I Pita 3:18; Roma 5:9-10; Iperiu 9:23-10:18, etc]. 3. Sa matata sara enai Tukutuku Vinaka ni kauveilatai ka liviraki kina na dra tawa cala sa ka dina sara ea yaco me vakataucokotaka na veivakabulai ni Kalou ka sa mai yaco ena bula nei Jisu ena vukuda na tamata. [Joni 3:16, etc]. Na tikina e 8 sa tukuna na 'wai, na dra kei na Yalo Tabu'...na Yalo Tabu eda na qai sereka sara ena i Vaqa ni Siga ni Penitiko [Cakacaka 2:1ff], ena kena sovaraki na Yalo Tabu kei na veiceguvi nei Jisu [Joni 20: 22].

D. Nai vakamacala baleta na Kosipeli i Joni: 1. O cei ko Jisu Karisito? Sa saumi na taro ena Joni 1 ka vakayagataka ko Joni na sere e daulagati voli ena gauna koya ni ko Jisu na "Vosa" ka buli kina na vuravura ka solia na bula ena veika kecega [1:3, 4]. Ko Joni na Dauveipapitaisotaki sa kacivaka ni ko Jisu na "Lami ni Kalou sa kauta laivi nai vakavalaca ni kai vuravura" [1:29]. Ni sota kei Jisu kei Filipe sa kilai Jisu ni ko koya "sa tukuna ko Mosese kei na parofita" 1:45] kei na vosa nei Nacanieli ni ko Jisu, ' na Luve ni Kalou, na Tui kei Isireli" [1:49]. 2. Sa sinai nai vola enai talanoa veivakurabuitaki: na yalewa ni Samaria ka solia vua ko Jisu na 'wai sa tovure kina bula tawamudu', na marama ka vesuki ni valavalaca tiko, ko Lasarus ka vakaturicake tale mai na mate [11], kei tisaipeli Tomasi ka vakatitigataka ni sa tucake tale mai na mate ko Jisu [21]. Sa vakayagataka ko Jisu na vosa rogo levu mai nai VTM ena taro nei Mosese se ko cei e vosa tiko vua, sa kaya "Koi au koi au ga [I am who I am]. Ko Jisu sa kaya ni sa bera ko Eparaama, au sa bula [I am]. Sa vakayagataka na vosa ogo ni 'Koi au na madrai ni bula'[6:35]; "Koi au na rarama kei vuravura" [8:12]; Koi au nai Vakatawa Vinaka [10:14]; "Koi au na vaini dina" [15:1]. 3. E 7 na cakamana e vakayacora ko Jisu ena Joni, ia sa sega ni cakamana walega sai 'vakatakilakila [signs] ni ko Jisu sa Luve ni Kalou. Nona vakabula na lokiloki [5:1-8] sa tukuna kina ni ko koya e vakataki Tamana sa sega ni vakacegu ena cakacaka [5:19] ka vakataki Tamana sa solia na bula vei ira e vinakata [5:21]. 4. Sa duidui nai tovo ni nona volavola mai vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic gospels]-Maciu, Marika kei Luke]. Sa dau balavu na veitalanoa kei ira eso, ka kenai naki me tukuna se ko cei ko koya kei na naki ni nona lako mai. Sa levu na veika vinaka sa veivakavulici kina ka vakabibitaka e tolu na ka bibi ogo: ni ko koya na sala, na dina kei na bula [the Way, the Truth and the Life 14:6] ka sega ni dua ga na sala ia ko koya na sala [not a way but the way, etc]. 5. A cava na vuni nona volavola? Me rawa ni vakabauta na tamata, " ia sa volai ogo mo dou vakabauta ni sa Karisito ko Jisu, na Luve ni Kalou, ia me soli vei kemudou na bula ena yacana ni dou sa vakabauta" [20:31]. "E rawa vakacava na veika ogo? na taro nei Nikotimo. Sa matata sara ni kaya vua ko Jisu ni veitalia ga na nona dokai ena lotu ka vakaitutu cecere kina, 'E dodonu mo sucu vou tale ena Yalo Tabu'. Sa gadrevi na veisau dina, koya ogo na ka e dodonu me vakayacora ko Nikotimo se oi keda yadua, me veisau na bula ka vakabauti Jisu: "Ni sa lomani ira na kai vuravura vakaoqo na Kalou sa solia kina na Luvena e duabau ga sa vakatubura me kakua ni rusa e dua vei ira sa vakabauti koya me nodra ga nai solisoli ni bula tawamudu." [3:16]. 6. Nai talanoa ogo e tiko ena Maciu, Marika kei Luke: sa sega ni tiko enai vola nei Joni: na sucu nei Jisu; na Nona papitaiso; na Nona temaki; na vakasevi ni tevororo; na matalia ni vagoi Jisu; na Kanavata ni Lako Sivia; na veika dredre ena masu mai Kecisemani kei na kaucake ki lomalagi. E raica ko Joni ni sega ni coka na nonai naki [20:30-31] na veitalanoa oqori. E vakayagataka ga na veitalanoa ogo ni coka na nonai naki: na yukici ni wai me waini ['nai vakatakilakila'-signs, sega ni vakayagataka na vosa 'cakamana'-miracles]; na turaga ena bati ni wai mai Peciseita; sa vakabulai na luvena na turaga dokai se vakailisilesi [nobleman, official]; na vakabulai ni tamata sucu mataboko kei na vakaturi cake tale mai na mate nei Lasarus. 7. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, "a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu." [Joni 13:23]. Sa laurai e liu sara vei ira na kenai dau ni Vola Tabu ni ogo na Kosipeli vakayalo. Ena veigauna mai muri me yacova e daidai, sa dei tu ga na vakasama oqori ka vakayagataki me vukei keda ena noda yulica na vakabauta dina. Meda dau wilika vakavinaka nai vola ogo

ka vunitaki koto e so na vakasama vuni ka uasivi meda raica ka na veivuke kina na Yalo Tabu [double meaning]. 8. A vola ko Joni na luvei Sepete ka tacina ko Jemesa, na tisaipeli se Apositolo. E vola nai vola tale eso [Joni 1,2,3] okati kina nai Vakatakila. A volai na Kosipeli ni bera ni vakarusai ko Jerusameli ena 70, se rauta beka na 85-90 AD/ACE ni bera nona kauvakavesu ki na yanuyanu ko Patimo.

Joni 15:9-17: Eda semata na lesoni ena macawa sa oti ka vakabibitaka na noda Sema [abide/stay joined/grafted], vei Jisu, o Koya ea kaya, ‘*Koi au na vaini dina,*’ ka da sa vakabauta ni sai tovo nei Jisu na loloma, oi keda talega meda bulataka na loloma ena yalodina taucoko; me yaco me nodai tovo na loloma sa soli [lolomataka] vei keda na Kalou ena vukui Jisu [t 9]. II. Nida vakarorogo ka muri Jisu, sa ia tikoga ko Jisu ena Nona lomani keda me vaka ga na Nona lomana na Kalou, sa lomani Jisu tawa mudu na Kalou. Sa bibi kina na noda veilomani vakaikeda. Nai vakaraitaki cecere ni noda lomana na wekada, sai koya ga na noda solia na noda bula meda mate ena vukudra, ...sa vakaraitaka ko Jisu na tikina ogo ni bera na kauveilatai, ...eratou a qai raica e muri na tisaipeli/apositolo ka solia kina na nodratou dui bula ena vukui Jisu. III. Ni sa uto ni noda bula na loloma ogo eda sa digitaki kina, “*dou sa sega ni digitaki au, ia au sa digitaki kemudou...*” [16]. Mai na noda digitaki ogo eda: 1. Sa yaco kina meda tamata galala, ka da sa kunea kina na marau kei na reki, dina ga ni da tamata i valavalaca, ia eda sa sereki ena vukui Karisito Jisu; 2. Sa yaco kina meda dauloloma ka veilomani vakaikeda. Sa rawa me vakatitobu taki sara na noda loloma, me vaka sa mai vakaraitaka ko Jisu na Nona loloma levu dina sara ena Nona solia na Nona bula ena vukuda. Ogo na loloma cecere ka sa bolea tikoga kina na noda dui bula ena veigauna kecega; 3. Eda sa yaco meda wekana, eda sa okati me sa luvena ena vuku ni noda vakabauta. IV. Ni da sa ‘bobula’ i Karisito e sega ni dodonu meda madua kina, [ko Moses na bobula [tamata] ni Kalou, [Vakarua 34:5]; ko Josua [Josua 24:29]; Tevita [Same 89:20]; Paula [Taito 1:1] kei Jemesa [Jemesa 1:1], e vica ga oqori era sa okati kece mera bobula ni Kalou. Ko Jisu sa mai veisautaka ka kaya, “Au sa sega ni vakatokai kemudou tale me noqu tamata [bobula, se vaKirisiki ’doulos’]...;ia kau sa vakatokai kemudou me wekaqu, [friends..vaKirisiki na philous se philos];...” [Joni 15:15]. [*Ena vosa vakirisiki sa vakayagataki e dua vei iratou na tolu na vosa ka vakayagataki ena loloma (agape-loloma vaKalou, eros-loloma ni veidomoni kei na philos-loloma ni veiwekani, eke sa vakayagataki na philos-friend- wekaqu, noqui tau, noqui tokani)]. Sa dua nai tutu cecere, kevaka eda vakatokai meda wekana na Tui, koi keda eda sa weka ni Kalou ka wekai Jisu talega. Eda sa sega ni raica ni Kalou e tu yawaki keda, ia sa voleka, sa nodai tokani ka da veivosaki ena veigauna kecega eda gadreva kina. Sa solia vei keda ko Jisu na veiwekani kei na veivolekati ogo kei na Kalou...sa dua dina na ka talei. Sa yaco meda wekai Jisu, eda sa Nonai tokani ena cakacaka. Eda sa sega ni bobula se tamata cakacaka, ena vakasama makawa meda sai yaragi bula [living tools];*

ia ogo eda sa veitokani vata kei Koya [partners], ka sa tu vei keda na galala meda vosa ena vuku ni qaravi ni cakacaka, ka sega ni vakataka na bobula, se tamata cakacaka dauveiqaravi/bobula] era sa qarava galugalu ga nai tavi. IV. Sa yaco meda kacivi mai Vua na Tamada na Kalou ena cakacaka meda matataki Jisu [representative or ambassador—II Koronica 5:20], ka meda lako ka VUA ka me tiko talega na vuada [16]. Me yaco meda yua ka ‘me tiko talega na vuamudou’ [raica tale na ‘vaini’ ena 15:1-8]; ko ya meda sai vakadindina bula, bula yaga, meda vua tiko, ka sa mana tiko na noda veiqaravi ena kedra maliwa na tamata. V. Eda sa digitaki meda sa okati meda lewe ni matavuvale ni Kalou. Sa digitaki keda baleta na veika kece eda kerea ena yaca ni Tamada na Kalou ena solia vei keda. Sa kenai balebale ko ya e sega ni ka kecega eda kerea ena soli; ia me vakayacori na masumasu ena VAKABAUTA [Jemesa 5:15]; se me kerei ena yacai Jisu; me kerei ke sa vakakina na loma ni Kalou, se me kerei me vaka na Nona VOSA [15:7]; me kerei, sega ena noda nanumi keda ga vakai keda [selfish motives]. Sa nonai tavi ga na Kalou, na IO, se na SEGA, WAWA...me waraki ga na Lewa kei na gauna ni Kalou. ‘Io’, ‘wawa,’ se ‘sega,’ eda sa vakaroti ga mai vei Jisu, “Sai koya ogo na ka au sa vakarota vei kemudou, mo dou veilomani.” [NFV]. Meda bulataka na veilomani ka vakayacora tikoga ena veisiga.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola ko ya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? Qai raica sara na kenadui balebale? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” talai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” “ [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna ko ya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo